

УДК 336.027

Classifications: JEL E62

DOI 10.33244/2617-5932.4.2020.34-42

Я. О. Измайлов,

д.е.н., доцент

e-mail: izmyar@ukr.net

ORCID ID 0000-0003-4853-205X;

В. О. Осмятченко,

д.е.н., професор

e-mail: osssa@i.ua

ORCID ID 0000-0002-9916-9484;

Ю. В. Панура,

к.е.н., доцент,

Університет ДФС України

e-mail: panurajulija@ukr.net

ORCID ID 0000-0003-3571-3513

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ТА КУЛЬТУРИ ГРОМАДЯН НА ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ СУСПІЛЬСТВА

Зміни в структурі суспільної свідомості українського суспільства мають тісний взаємозв'язок із суттєвими змінами в економічному організмі і знаходять прояв конкретним ставленням суспільства до податків та системи їх стягнення через економічну свідомість, ментальні особливості, які, в свою чергу, формують податкову культуру громадян. Визначено сутність економічної свідомості та економічної культури, а також досліджено фактори, які їх формують. Обґрунтовано вплив економічної свідомості та економічної культури на формування податкової культури суспільства. Визначено сутність податкової культури суспільства. Розглянуто проблеми формування податкової культури в Україні та запропоновано напрями їх усунення.

Ключові слова: економічні відносини, економічна свідомість, економічна культура, податкова культура, податки, суспільство.

Я. А. Измайлов, В. А. Осмятченко, Ю. В. Панура. Влияние экономического сознания и культуры граждан на формирование налоговой культуры общества

Изменения в структуре общественного сознания украинского общества имеют тесную взаимосвязь с существенными изменениями в экономическом организме и находят проявление конкретным отношениям общества к налогам и системе их взимания из-за экономического сознания, ментальных особенностей, которые, в свою очередь, формируют налоговую культуру граждан. Определена сущность экономического сознания и экономической культуры, а также исследованы факторы, которые их формируют. Обосновано влияние экономического сознания и экономической культуры на формирование налоговой культуры общества. Определена сущность налоговой культуры общества.

Рассмотрены проблемы формирования налоговой культуры в Украине и предложены направления их устранения.

Ключевые слова: *экономические отношения, экономическое сознание, экономическая культура, налоговая культура, налоги, общество.*

Метою статті є дослідження взаємозв'язку економічної свідомості та економічної культури з обґрунтуванням їхнього впливу на формування податкової культури суспільства.

Постановка проблеми. Найбільш важливою характерною рисою зміни ролі економічного середовища в нашому житті й у світовій системі в цілому є формування нового типу соціально-економічних взаємозв'язків на рівні свідомості та культури, а також зміна навколишнього світу, яка породжена зміною самої людини. Тому аналізу змісту та сутності економічної сфери з похідною від неї – податкової діяльності людини значна увага приділялася упродовж усіх етапів історичного поступу людства.

В умовах глобалізаційних процесів сучасності, коли на перше місце виходить економічна складова соціального розвитку, увага до сутності та функціонального значення такої компоненти економічного буття, як сплата податків, набуває особливого значення. Це пов'язано, у першу чергу, з тим, що економічна свідомість та податкова культура є одним із провідних елементів соціально-культурної самоідентифікації нації у межах глобалізованого суспільства. Тому вплив економічної свідомості та культури громадян на формування податкової культури нації набуває неабиякої актуальності в сучасних умовах розвитку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Всебічний розгляд впливу економічної свідомості та культури громадян на формування податкової культури в країні пов'язаний з певними складнощами, оскільки перебуває на «стику» декількох самостійних наук (філософії, економіки, соціології, психології тощо), внаслідок чого потребує комплексного, системного підходу.

Економічна свідомість та податкова культура досліджені у роботах таких вітчизняних учених, як В. Андрущенко, Т. Тучак [1], І. Бланк, В. Геєць, А. Даниленко, Т. Єфименко, Ю. Іванов, С. Лекар [2], І. Луніна, П. Мельник, В. Опарін, П. Пашко, Л. Тарангул, В. Федосов, О. Сидорович, Н. Фролова, К. Швабій та ін. Серед закордонних науковців, які досліджували визначену проблематику, варто виділити праці З. Бжезінського [3], Ш. Бланкарта, А. Вагнера, К. Вікселля, Дж. М. Кейнса, А. Лаффера, Дж. С. Мілля, Б. Нерре [4], А. С. Пігу, Д. Рікардо, Ж. Сімонді, А. Сміта [5], Дж. Сороса [6], Ж. Л. Тьєрио [7], С. Фішера, Р. Шмалензі, Й. Шумпетера [8] та ін. Водночас питання взаємозв'язку економічної свідомості та культури громадян і їхнього взаємного впливу на формування податкової культури нації залишаються не досить ретельно дослідженими та потребують додаткового розгляду.

Виклад основного матеріалу. Англійський економіст А. Сміт вперше систематизовано відобразив у теоретичному плані загальну універсальну тенденцію у суспільствознавчій науці – розгляд окремої людини як центрального пункту економічної системи, вищої її цінності [5, с. 497–498]. Обґрунтувавши положення про природну економічну свободу людини, він виокремив як центральний елемент економічної теорії вільну особистість. А. Сміт визначив спонукальні мотиви і стимули її поведінки в економіці, її здатність формувати передові погляди та уявлення щодо економічних процесів і явищ, її моральні судження про дії інших людей та свої власні вчинки.

На формування економічної свідомості громадян опосередкований вплив здійснюють держава, політичні, правові, релігійні відносини тощо. Якщо не враховувати цей вплив на економічну свідомість, а виводити її безпосередньо з виробництва й виробничих відносин, це може призвести до спрощення та вульгаризації її розуміння.

Теоретико-пізнавальний рівень економічної свідомості охоплює: систематизовані економічні наукові знання; погляди, що формують економічний світогляд людини; її уміння творчо мислити, здатність об'єктивно й адекватно сприймати економічні процеси, які відбуваються у суспільстві. Пізнавальні компоненти при цьому створюють не тільки систему економічних знань, а й визначають внутрішню культуру людини, формують її готовність до свідомої гармонізації стосунків між нею, природою та суспільством.

Основна роль економічної свідомості розкривається в організації суспільного буття людини, її історичної динаміки цивілізаційного й культурного розвитку. Кожна історична епоха має власну, властиву саме для цього суспільного устрою і системи економічних відносин економічну свідомість. Вона, у свою чергу, впливає на процес відтворення в економічній діяльності індивіда його потреб, інтересів, ідеалів, цінностей. Економічна свідомість визначає поведінку людини та формує внутрішні засади її діяльності в економічному середовищі.

Отже, економічна свідомість як сукупність економічних ідей, теорій, інтересів, поглядів, почуттів та настроїв виступає одночасно результатом і процесом освоєння економічної реальності з врахуванням соціальних інтересів людей. Специфікою економічної свідомості виступає високий ступінь вираження та відображення соціальних інтересів, цінностей, ідей та установок окремих економічних груп, а також її активний вплив на інші форми суспільної свідомості.

Економічна культура охоплює широкий спектр економічної діяльності людини: від вихідного пункту, який пов'язаний з оволодінням необхідними знаннями, до формування суспільно необхідних норм економічної поведінки, залучення до економічних цінностей. Вона являє собою своєрідний механізм, який безперервно відбирає з наявних у минулому економічному бутті цінностей і норм життя те, що може слугувати сьогодні та в майбутньому і бути корисним. Економічну культуру варто розглядати як складову культури (від лат. *cultura* – обробка, виховання) взагалі, вона відображає рівень розвитку економічного мислення. Практично будь-яка економічна дія людини породжується її уявленнями про систему існуючих економічних відносин.

Серед основних особливостей економічної культури як способу взаємозв'язку економічної свідомості та економічного мислення варто виокремити такі: 1) охоплення соціальних норм і цінностей суспільного масштабу, що отримують в економічній сфері своє специфічне значення, а також соціальних норм, які виникають з внутрішніх потреб економіки; 2) економічна культура визначається каналами, через які вона регулює взаємодію економічної свідомості суспільства та економічного мислення індивідів і груп; до їх належать економічні інтереси, соціальні стереотипи, соціальні очікування й орієнтації тощо; 3) економічна культура орієнтована на управління економічною поведінкою соціальних суб'єктів.

Економічну культуру можливо розглядати як продукт економічної свідомості та духовного капіталу суспільства. Вона є відображенням рівня розвитку економічної свідомості. Як соціальний механізм, економічна культура регулює економічну поведінку через виконання трансляційної, селекційної та інноваційної функцій. Складовою новою

національної економічної культури повинна стати точка зору, що гострі проблеми мають вирішуватися шляхом терплячого діалогу, угод, взаємного розуміння і поваги. Лише на засадах толерантності, доброзичливості та сприйнятливості нових ідей є можливими спокійні, суспільно виважені дії щодо усунення всіх перешкод на шляху економічного прогресу.

Взята в цілому культура складається з ряду компонентів, серед яких релігія і мораль, освіта і наука, література і мистецтво. Опираючись на загальнолюдські цінності, податкова культура обмежена правовою та поведінковою культурою в соціально-економічній сфері.

І навіть знаючи вимоги законів, можна їх порушувати. Таким чином, на сторожі права і моралі має стояти громадянськість – почуття обов'язку і відповідальності, усвідомлення своїх інтересів, прав і обов'язків під час належного виконання повинності перед «фіском».

Культурні фактори створюють лише загальний каркас для економічної діяльності індивіда. У межах цього каркасу кожна людина має досить широкий вибір варіантів економічних дій. Інша справа, що цей вибір часто визначається не свідомими підходами, а робиться на інтуїтивному рівні виходячи із загальних міркувань і звичних підходів, у кращому випадку впливає з принципу здорового глузду.

Отже, можна констатувати, що в основі економічної культури особистості є економічна свідомість, яка характеризує здатність пізнавати, відобразити й узагальнювати економічну дійсність, передбачати і прогнозувати розвиток економічних процесів. У людини формується свій особистий суб'єктивний образ економічної реальності виходячи з рівня сприйняття економічних знань, культури мислення. Економічна свідомість людини може формуватися як емпіричним шляхом (виходячи з її особистого досвіду, буденних уявлень), так і на науковій основі (теоретичному базисі) шляхом вивчення та наукового пізнання економічних процесів і явищ.

Для сучасної України більш корисним було б поширення у суспільстві соціального іміджу відпрацьованої інституціоналізм моделі економічної людини (*homo sociologus*), тобто людини, що має певні соціальні зобов'язання, а не неоліберального зразка (*homo oeconomicus*) як моделі економічної людини, що дотримується власних економічних інтересів та максимізує індивідуальний прибуток. При цьому збереження принципу індивідуальної економічної свободи на протигагу економічному свавілля має спиратися на класичне визначення свободи у лібералізмі, що передбачає соціальну відповідальність суб'єкта економічної діяльності. Адже надмірна свобода окремих суб'єктів економічної діяльності стає джерелом фактичної відсутності економічної свободи в інших. Важливим є також формування національної економічної еліти, що, за класичною теорією еліт У. Паретто, має характеризуватися єдністю таких атрибутів, як інтелект (людський та соціальний капітал), влада (економічна ідеологія) та фінанси.

Позитивним для соціально-економічного майбутнього України можна вважати наголошене Дж. Соросом формування соціальних (неринкових) цінностей як джерело довіри між людьми як осереддя соціального капіталу, тому що «загальноновизнано, що суспільство не може існувати, якщо в ньому не утверджуються цінності, які забезпечують спільні інтереси, співпрацю і взаємодопомогу між людьми» [6].

Й. Шумпетер визначав податкову культуру як продукт розвиненої, свідомо й цілеспрямовано «культивованої» податкової системи. «Найдухмянішою квіткою податкової культури порівняно з попередніми примітивно-варварськими податковими системами» він називав прибутковий податок [8].

Б. Нерре зазначав: «Податкова культура кожної країни – цілісний результат усіх істотно значимих формальних і неформальних інститутів, пов'язаних із специфікою національної податкової системи та її практичного функціонування, що історично вкорінене в культуру цієї країни» [4].

В. Андрущенко та Т. Тучак пропонують під податковою культурою розуміти сукупність цінностей і факторів, що визначають поведінку людей у всіх сферах життя й діяльності, їх ставлення один до одного, до суспільства, держави і фіскалу [1].

Професор С. Лекарь ототожнює податкову культуру з ідеологічним фарватером, визначаючи її як результат дії суми морально-етичних та фіскально-адміністративних факторів [2, с. 8–10].

Організація економічного співробітництва та розвитку в ранг рекомендацій і сучасних глобальних домінант у сфері оподаткування ставить три взаємообумовлених завдання щодо підвищення, вдосконалення, поліпшення: 1) податкової грамотності (tax literacy); 2) податкової культури (tax culture); 3) дотримання податкового законодавства (tax compliance) [10].

Ідеалом податкової культури для вітчизняних і закордонних платників податків є добровільна сплата податків. Досягненням та особливістю податкової культури розвинених країн і народів є громадянська свідомість, звичка до дисципліни та порядку, що позитивно впливає на приймання абсолютною більшістю платників податку безумовного правового і морального зобов'язання.

В. Л. Андрущенко та Т. В. Тучак зазначають, що соціально-психологічна сторона податкової культури – це податкова мораль, а функціонально-виконавська – це податкова дисципліна. Щодо державного фіскалу, позитивна податкова мораль виражає внутрішню індивідуальну готовність громадянина сплачувати податки як результат свідомого приймання платником фіскального зобов'язку в обмін на сподівання вигоди [1].

Податкова культура в Україні слабо розвинена через те, що в українців немає довіри до влади, в суспільстві існує надзвичайна соціальна напруга. Економічна слабкість і військові дії на Сході країни відлякують закордонних інвесторів та негативно впливають на внутрішній бізнес, який шукає шляхи мінімізації собівартості продукції (послуг), зокрема ухиленням від оподаткування. Також низький рівень податкової культури пов'язаний з постійною мінливістю українського законодавства, нестабільністю, надто високою об'ємністю, частковою незрозумілістю та суперечністю.

Бачення в кожному платнику податків злочинця, а в кожному податківцеві – корупціонера посилює напругу у стосунках між платниками податків та фіскалами і не може сприяти конструктивному діалогу між ними, а отже, і прозорому веденню бізнесу, і внаслідок – наповненню бюджету з максимальною ефективністю.

Слабка економічна свідомість та культура українського населення негативно впливає на податкову культуру, що ставить під загрозу своєчасну та повну сплату податків, що, у свою чергу, негативно впливає на формування дохідної і, відповідно, розхідної частини державного бюджету України з усіма негативними цьому наслідками для пенсіонерів, працівників бюджетних установ, безпеки держави, бізнесу і, зрештою, всіх громадян України.

Податкова культура є частиною загальнонаціональної культури країни, яка відображає рівень знання та дотримання податкового законодавства, правильність обчислення, повноти і своєчасності сплати до держави податків, зборів та інших зобов'язаних платежів, знання

своїх прав, виконання своїх обов'язків платниками податків та контролюючими органами, розуміння всіма громадянами важливості сплати податків для держави і суспільства. У громадян України та представників влади потрібно сформувати чітку економічну свідомість та культуру, постійно наголошувати, що патріотизм і почуття громадянського обов'язку – це не тільки розмови і гасла, а чітке усвідомлення того, що сильну економіку та державу можна побудувати тільки завдяки усвідомленню важливості чесної сплати податків.

Першочерговим завданням формування податкової культури України є розуміння об'єктивної необхідності платниками податків сплати частини своїх доходів на користь держави.

Для формування податкової культури громадян країни потрібно реалізувати ряд взаємодоповнюючих заходів:

1. Вводити дисципліни податкового спрямування і надавати інформацію ще з дитинства в школі та закладах освіти про те, чому необхідно своєчасно і повністю сплачувати податки, адже кожен громадянин України має усвідомлювати, що сплата податку поєднує в собі обов'язок перед країною та можливість стимулювання і регулювання державою розподілу коштів між платниками податків та потребами держави.

2. Вжити заходи щодо формування нової економічної свідомості та культури громадян через зміну державної політики і проведення масово-роз'яснювальної роботи.

3. Податківці повинні працювати з платником податків таким чином, щоб він відчував повагу, підтримку та важливість своєї праці для держави.

4. Привести податкове законодавство потрібно у такий стан, щоб воно було простим, зрозумілим і виконуваним.

5. Потрібно забезпечити зростання доходів фізичних осіб, створення робочих місць, збільшення інвестицій в економіку, що, в свою чергу, збільшить надходження до бюджету та зменшить соціальну напругу.

6. Вжити заходи щодо зменшення тіньового сектору економіки через виведення доходів громадян з тіні.

7. Запровадити прогресивні ставки оподаткування, що дасть змогу підтримати не лише малозабезпечені верстви населення, але й надасть поштовх розвитку середнього класу в Україні.

8. Розробити систему цільового спрямування податкових платежів на найважливіші потреби суспільства з можливістю прозорого моніторингу цільового фінансування й ефективного витрачання коштів платників податків тощо.

Отже, для формування національної податкової культури необхідно комплексно підійти до реалізації вищеперелічених пропозицій, а неузгодженості між різними суб'єктами податкової системи повинні вирішуватися через діалог, взаємне розуміння і повагу.

Висновки. Доведено, що під економічною свідомістю потрібно розуміти сукупність економічних ідей, теорій, інтересів, поглядів, почуттів та настроїв, що виступають одночасно результатом і процесом освоєння економічної реальності з урахуванням соціальних інтересів осіб. Економічну свідомість варто розглядати як системну складову суспільної свідомості у зв'язку з особливим місцем, яке посідає економічна діяльність у суспільному бутті сучасної людини, а також в реалізації її основних життєвих цілей. Обґрунтовано, що відмінність між різними рівнями економічної свідомості полягає

швидше за все лише у мірі їхньої соціально-творчої ефективності, підґрунтя якої становлять відповідні засади економічного світогляду.

Економічну культуру можливо розглядати як продукт економічної свідомості та духовного капіталу суспільства. Вона є відображенням рівня розвитку економічної свідомості населення. Як соціальний механізм, економічна культура регулює економічну поведінку через виконання трансляційної, селекційної та інноваційної функцій.

Практика заміни адміністративного примусу на ринкову заінтересованість виявила серйозні суперечності у формуванні ринкової економічної культури в Україні.

Обґрунтовано, що податкова культура – це наявність у платника податку розуміння важливості та об'єктивної необхідності сплати частини своїх доходів на користь держави, щоб її інститути могли виконувати ефективно свої функції із забезпечення стабільного, безпечного, здорового, освіченого та щасливого життя громадян. Відсутність готових шаблонів і універсальних рецептів для розробки економічного курсу України на майбутнє, на що прямо впливає податкова система, спонукає не тільки узагальнювати світовий досвід та глобалізаційні тенденції економічного розвитку, але й враховувати національно-культурну самобутність соціуму, менталітет, його основні історичні засади. Україна має відзначатися багатовекторним (синергетичним) економічним розвитком, що в кінцевому результаті має створити вектор утвердження соціально-економічної стабільності країни. Складовою нової національної податкової культури має стати точка зору, що гострі проблеми повинні вирішуватися шляхом терплячого діалогу, угод, взаємного розуміння і поваги. Лише на засадах толерантності, доброзичливості та сприйнятливості нових ідей є можливими спокійні, суспільно виражені дії щодо усунення всіх перешкод на шляху розвитку суспільства та економічного прогресу.

Подальший науковий пошук доцільно зосередити на розробці та реалізації ефективних механізмів формування національної податкової культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. Л., Тучак Т. В. Морально-етичні імперативи податків та оподаткування (західна традиція): монографія. К.: Алерта, 2013. 310 с.
2. Лекарь С. Податкова культура є ідеологічним фарватером декларування. *Вісник податкової служби України*. 2010. № 4. С. 8–10.
3. Бжезінський З. Стратегічне бачення: Америка і криза світової влади. Львів: Літопис, 2012. 168 с.
4. Nerre V. The Concept of Tax Culture. URL: www.chinatax.edu.net/Article/UploadFiles/200442017129616.pdf
5. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. М., 1962. 1511 с.
6. Сорос Дж. Кризис мирового капитализма. Открытое общество в опасности; пер. с англ. М.: ИНФРА-М, 1999. XXVI. 262 с.
7. Тьерсо Ж. Л. Маргарет Тэтчер: От бакалейной лавки до палаты лордов. М.: Молодая гвардия, 2010. 521 с.
8. Шумпетер Й. Теория экономического развития (исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры). М.: Прогресс, 1982. 80 с.
9. A global source book on taxpayer education. URL: <http://ifuturo.org/documentacion/Building%20tax%20culture.pdf>

10. Building tax culture, compliance and citizenship. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/taxation/building-tax-culture-compliance-and-citizenship/zambia-tax-chat_9789264205154-31-en
11. Taxes and Culture. URL: www.gtz.de/de/documente/en-tax-and-culture.pdf

REFERENCES

1. Andrushhenko, V. L., Tuchak, T. V. (2013). *Moralno etychni imperatyvy podatkiv ta opodatkovannya (zaxidna tradyciya)* [Moral and Ethical Imperatives of Taxation and Taxation (Western Tradition)]. Kyiv: Alerta.
2. Lekar, S. (2010) *Podatkova kultura ye ideologichnym farvaterom deklaruvannya* [Tax culture is the ideological fairway of declaring]. *Visnyk podatkovoyi sluzhby Ukrainy*, 4, 8–10.
3. Bzhezinskyj, Z. (2012). *Strategichne bachennya: Ameryka i kryza svitovoyi vlady* [Strategic Vision: America and the Crisis of World Power]. Lviv: Litopys.
4. Nerre, B. (2012). *The Concept of Tax Culture*. URL: www.chinatax.edu.net/Article/UploadFiles/200442017129616.pdf
5. Smyt, A. (1962). *Yssledovanye o pryrode y prychnax bogatstva narodov* [Research on the nature and causes of the wealth of peoples]. Moscow.
6. Soros, Dzh. (1999). *Kryzys myrovogo kapy`taly`zma. Otkrytoye obshhestvo v opasnosti* [The crisis of world capitalism. Open Society at Risk]. Moscow: INFRA-M.
7. Teryo, Zh. L. (2010). *Margaret Tetcher: Ot bakalejnoj lavky do palaty lordov* [Margaret Thatcher: From the Grocery Store to the House of Lords]. Moscow: Molodaya gvardyya.
8. Shumpeter, J. (1982). *Teorya ekonomycheskogo razvytyya (yssledovanye predprynimatelskoj prybyly, kapytala, kredyta, procenta y cykla koniyunktury)* [Theory of economic development (study of entrepreneurial profit, capital, credit, interest and the business cycle)]. Moscow: Progress.
9. *A global source book on taxpayer education*. URL: <http://ifuturo.org/documentacion/Building%20tax%20culture.pdf>
10. Building tax culture, compliance and citizenship. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/taxation/building-tax-culture-compliance-and-citizenship/zambia-tax-chat_9789264205154-31-en
11. Taxes and Culture. URL: www.gtz.de/de/documente/en-tax-and-culture.pdf

Izmaylov Yaroslav O., DSc (Economics), Associate Professor, University of the state fiscal service of Ukraine

Osmyatchenko Volodymyr O., DSc (Economics), Professor, University of the state fiscal service of Ukraine

Panura Iuliia V., Ph. D. in Economics, Associate Professor, University of the state fiscal service of Ukraine

The impact of economic consciousness and culture of citizens on the formation of tax culture of the society

In the conditions of globalization processes of the present, when the economic component of social development comes first, attention to the essence and functional importance of such a component of economic existence as payment of taxes becomes of particular importance. This is due in the first place to the fact that economic consciousness and tax culture are one of the

leading elements of socio-cultural self-identification of a nation within a globalized society. Therefore, the influence of economic consciousness and culture of citizens on the formation of the tax culture of the nation becomes very relevant in the current conditions of development of Ukraine.

The most important characteristic of the changing role of the economic environment in our lives and in the world system as a whole is the formation of a new type of socio-economic interconnections at the level of consciousness and culture, as well as the change of the world that is created by the change of man himself. Therefore, the analysis of the content and nature of the economic sphere with its derivative – human tax activity was paid considerable attention during all stages of the historical progress of mankind.

The purpose of the article is to investigate the interconnection of economic consciousness and economic culture with the justification of their influence on the formation of tax culture of society.

The research methods used in the process of writing the article involve the application of general scientific and empirical techniques of economic science, based on a systematic approach. In addition, in the process such a general method of study as generalization was used.

The tax culture of domestic taxpayers is characterized by a rather low level. In Ukraine, taxes are not considered by everyone to be of universal value. This poses a direct threat to the economic security of the state. Thus, tax evasion significantly cuts the revenue side of the country's budget, preventing the state from fully financing social, investment, defense and law enforcement programs. At the same time, the state compensates for the lack of budget revenues by introducing new tax payments, increasing the rates of current taxes and fees.

The main task of shaping Ukraine's tax culture is to understand the objective need for taxpayers to pay part of their income to the state.

It is substantiated that the tax culture is the existence of a taxpayer understanding of the importance and objective need to pay part of their income for the benefit of the state so that its institutions can effectively perform their functions to ensure a stable, safe, healthy, educated and happy life of citizens.

Key words: *economic relations, economic consciousness, economic culture, tax culture, taxes, society.*

Стаття надійшла до редакції 15 січня 2020 року